

עידן המועדים

הלכות פורים (תשע"ג)

על פי פסקי: השולחן ערוך, רמ"א, משנה ברורה, מן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף שליט"א ועוד
נכתב ונעודך על ידי הרב עידן בן-אפרים שליט"א (02-5324067)

פרשת זכור

ה. בשבת שלפני פורים, מוציאים שני ספרי תורה, בספר הראשון קוראים בפרשת השבוע, ובספר השני קוראים בפרשת כי תצא (דברים כה, יז עד סוף הפרשה): "זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עִמְלֶק" (ש"ע תרפה, ב) (וזאת כדי להקדים ולהסמך זכירת מחיית עמלק למחיית המן שהיה מזרעו (ע"י מגילה ל. ורש"י שם כ"ט)). ונצטוונו בזה לזכור מעשה עמלק ולשנוא אותו שנאה קבועה בלב, עד כדי כך שאם היה באפשרותנו למחות אותו מן העולם שלא ישאר ממנו שום זכר, בין מהאדם ובין מבהמותיו ושאר כל חפציו, היינו עושים כן (ח"י אדם קנה, ב).

ו. גודל חיובו וזקדוק קריאתו – לדעת רוב הפוסקים, קריאת פרשת זכור היא מצות עשה מן התורה (ש"ע קמו, ב; תרפה, ז), ולכן הקורא בתורה צריך לעורר את הקהל שיכונו לצאת ידי חובת מצות זכירת מעשה עמלק ומחיותו, ושאינו מכויין להוציא (א), ויקפיד לקרוא במתינות בקול רם ולבטאות היטב את האותיות. כמו כן יש להשיג על הילדים הקטנים לבל יפריעו, כדי שהציבור יוכל לשמוע את כל המילים כראוי ויצאו ידי חובתם (ומצוי, שהאותיות שבסיום המילים, אינן נשמעות כראוי, מכיון שקשה להגביה בהן את הקול), ויזהרו השומעים שלא לקרוא בפייהם יחד עם החזן אלא ישמעו ממנו בלבד.

יש להוציא לצורך קריאה זו את ספר התורה המהודר ביותר (עבר הגהת מחשב, כתב טוב, אינו משוח). – וספרדי המתפלל בבית-כנסת של אשכנזים, נכון מאוד שבשבת זו יחדר לשמוע קריאת פרשת זכור מפי שליח ציבור הקורא בספר תורה ספרדי ובמבטא ספרדי. וכן להיפך (ח).

ז. נשים – ישנה מחלוקת פוסקים אם הנשים חייבות לשמוע קריאת פרשת זכור, ולהלכה, אף שהמקילות יש להן על מה שיסמוכו, מכל מקום המחמירות לשמוע הקריאה תבוא עליהן ברכה (ט) (אם לא שהאשה טרודה בטיפול ילדיה הקטנים), ובלבד שתקפדנה על גדרי הצניעות בלבושן ובהתנהגותן, לבל יצא שכרן בהפסדן.

תענית אסתר

ה. בימי מרדכי ואסתר [שנת 3405 לבריאת עולם בתקופת חורבן בית ראשון, כ-218 שנה קודם נס חנוכה] נקהלו היהודים ב"ג אדר לעמוד על נפשם מפני אויביהם ושונאיהם, והיו זקוקים לרחמי שמים לבל יוכלו אויביהם לפגוע בהם, ועמדו בתפילה ובתחנונים, וישבו בתענית באותו יום, והקב"ה שמע תחינתם וקיבל תשובתם ותעניתם ברצון, ונהפוך הוא, שהיהודים הרגו ושלטו בשונאיהם. ולכן, נהגו בכל תפוצות ישראל להתענות ביום זה בכל שנה ושנה, זכר לנס שנעשה להם, ואין חילוק בזה בין אנשים לנשים, ואין לפרוש מהציבור (ש"ע תרפ"ו, ב; לז ומב).

והשנה שחל ל"ג אדר ביום שבת, מקדימים את התענית ליום חמישי ל"א באדר (ש"ע תרפ"ו, ב) (כיון שאין להתענות בשבת, ובערב שבת אין מתענים כדי שיוכלו לטרוח לכבוד השבת (מ"ב שם, ג)). (ואם לא התענה ביום חמישי, יתענה ביום שישי (מ"ב שם, ו"ע ומב)).

חודש אדר

א. משנכנס אדר מרבין בשמחה (תענית כ"ט טע"א), ומזל החודש גורם לטובה. ולכן, ישראל שיש לו דין עם גוי, ישתדל כמיטב יכולתו שהדיון יתקיים בחודש אדר (שם רע"ב), ושאינו יסתיים בו (ח"י אדם קנה, א), מפני שבחודש זה יד ישראל על העליונה. וקיימת בחודש זה התגלות הארת התורה שבעל-פה, שעל זה מרמז מה שנאמר (אסתר ח, טז): "לְיְהוּדִים הִיְתָה אוֹרָה", ודרשו חז"ל (מגילה טז: וע"י שבת פח). אורה - זו תורה (ספר פרי צדיק, שמות, לר"ח אדר).

זכר למוחצית השקל

ב. נצטוונו בתורה הקדושה (שמות ל, יג) על מצות מחצית השקל. דהיינו שכל אחד מישראל מבין עשרים שנה ומעלה, בין עני בין עשיר, יתן מחצית השקל בכל שנה ליד הכהנים. והיו מניחים הכל בלשכה מיוחדת במקדש, ומשם היו מוציאים לקנות את קורבנות הציבור וכל צרכיהם, שכן מראש חודש ניסן צריכים לקנותם מהשקלים החדשים (חינוך מצוה קה). ובאחד באדר היו משמיעים על השקלים (שקלים א, א), כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד ליתן (רמב"ם שקלים א, ט).

ובימינו שחרב בית-המקדש, נוהגים לתת מעות "זכר למחצית השקל" (רמ"א תרצ"ד, א) (ויזהר שלא לקרותן "מחצית השקל", אלא "זכר" למחצית השקל (א*)) . ובשבת שלפני ראש חודש אדר קוראים בתורה את פרשת שקלים, כזכר למצוה זו (ע"י ש"ע תרפה, א). וזריזים מקדימים למצוות (פסחים ד, ר"ה לב; יומא כח:).

ג. אחייבים וחסכום – הזכרים מגיל עשרים שנה ומעלה צריכים לתת "זכר למחצית השקל". אבל נשים וילדים קטנים, מעיקר הדין פטורים, ומכל מקום טוב להחמיר לתת גם עבורם (קד-קה). וצריך לתת סכום השווה לערך תשעה גרם כסף טהור (קב) (שכן היה משקל מטבע "מחצית השקל" בזמן בית-המקדש, והסכום הוא כפי שווי מחיר הכסף הגולמי). וכל המוסף - מן השמים מוסיפים לו (ומכיון שנתנה זו היא רק "זכר", אין הקפדה בכך שהעשיר ירבה לתת. – ומי שמצבו הכלכלי קשה, די שיתן מטבע של חצי שקל, ובעד כל אחד מבני ביתו יתן מטבע קטן יותר (קה)).

ד. למי גותנים? – מכיון שנתבאר שעיקר נתינת מחצית השקל היתה לצרכי הקורבנות, לכן יש לתת מעות אלו לתלמידי חכמים או לשיבות הקדושות והכוללים שמגדלים בהם תלמידי חכמים (קה), כי מיום שחרב בית-המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד (ברכות ח, ח), ומעלת לימוד התורה גדולה יותר מהקרבנות (ע"י ר"ה יח. ומגילה ג, ג), ובזמן הזה שאין מזבח שיכפר על ישראל, חכמים ותלמידיהם מכפרים בתורתם על ישראל (ילקוט שמעוני ויקרא, תנה).

* הבהרה: סתם ציון שבדברינו, הכוונה לעמוד שבספר "חזון עובדיה" פורים. ש"ע=שולחן ערוך. מ"ב=משנה ברורה. בא"ח=בן איש חי. מ"ח=מועד לכל חי.

ט. תנאי קודם התענית – תחילת התענית בעלות השחר (שעה 5:00 בבוקר). ומכל מקום, אם הלך לישון בליל י"א באדר שינת קבע, וקם משנתו קודם עלות השחר, אסור לו לאכול ולשתות. אבל אם קודם שהלך לישון עשה תנאי שבדעתו לאכול ולשתות קודם עלות השחר, רשאי לאכול ולשתות (והאשכנזים מקילים לשתות אף בלא תנאי, אבל לכתחילה יעשו תנאי) (ש"ע רמ"א תקסד, א ומ"ב טו). וסיום התענית בצאת-הכוכבים (שעה 5:57 בערב).

י. הפטורים מהתענית – חולה אף שאין בו סכנה, וכן זקן מופלג שהוא תשוש כח, פטורים מתענית זו ואינם רשאים להחמיר על עצמם, ואפילו מי שתקפתו חולשה יתירה אין צריך להתענות (רמ"א תרפו, ב; לט). – כמו כן חתן וכלה בתוך שבעת ימי המשתה, וכן שלושה בעלי ברית: אבי הבן ביום המילה, הסנדק והמוהל, פטורים מהתענית, ואינם רשאים להחמיר בזה, מפני שיום-טוב שלהם הוא (מב). וכמובן שילדים קטנים שלא הגיעו לגיל מצוות, פטורים מהתענית (אפילו תענית שעות), ומכל מקום יש למנוע מהם לאכול ממתקים ושאר תפנוקים (חזו"ע ד' תעניות, טו).

יא. מעוברות ומניקות – אשה בהריון, עד סוף החודש השלישי, חייבת להתענות (ע"פ ש"ע תקנד, ה; לו), ומכל מקום אם ההריון אינו תקין או שסובלת מהקאות, מיוחשים או חולשה רבה, הרי היא פטורה. ומתחילת החודש הרביעי ואילך, בכל אופן היא פטורה (שם). – יולדת (או אפילו אשה שעברה הפלה (לח)), פטורה מלהתענות תוך שלושים יום מהלידה (ע"פ ש"ע שם, טו). – ואשה שמניקה בפועל (אפילו מעט (אור לציון ג, רלס)), פטורה מהתענית. ואם פסקה מלהניק (אפילו תוך כ"ד חודש מהלידה) ומרגישה שהיא מסוגלת להתענות, תתענה (ואם באמצע התענית מרגישה חולשה וצער, תאכל), אך אם מרגישה חולשה יתירה, הרי היא פטורה מהתענית (לח חזו"ע ד' תעניות נז טב).

פּוּרִים פּוּרִים פּוּרִים

יב. פורים דפרזות/שושן פורים – בכל העולם חל פורים ביום י"ד אדר ומקיימים בו את כל מצוות היום (ש"ע תרפג, ג). ואילו בירושלים ושאר עיירות שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, חל פורים ביום ט"ו באדר (שם, א), וכן הדין בערים הסמוכות להן או הנראות עימהן (שם, ב). וישנן ערים שמחמת הספק מקיימים בהן את המצוות בשני הימים (שם, ט), וכל אחד יעשה כהוראת רבני העיר. – ישנם פרטי הלכה בענין ירושלמי שנוסע לתל-אביב (לדוגמא) במהלך ימי הפורים, וכן להיפך, ולכן בכל מקרה יש לשאול חכם.

★ הלכות לפורים בערי הפרזות כשחל השנה י"ד אדר ביום ראשון [ובעשור זה יחול להיות כן גם בשנה הבאה ובשנת תשע"ז (אבל ט"ו באדר, לעולם לא יחול ביום ראשון)]:

- (1) **"צידקתך"** – בתפילת מנחה של שבת, אין אומרים "צידקתך" [גם בירושלים], כיון שהוא ערב פורים (מ"ב תרפג, ג; רס).
- (2) **טלטול חמגילה וחבאתה** – המגילה אינה מוקצית בשבת (הליכ"ע ג, קצה; ריג), אבל אין להביאה לבית-הכנסת ביום השבת לצורך קריאתה בלילה, שהרי הוא כמכין משבת לחול (ובמקום צורך, מותר להביאה (במקום שיש עירוב) אחר שקיעת החמה של יום השבת. ואם אפשר יעשה זאת ע"י קטן) (קז). ויכול להביאה בצינעה מבעוד יום לבית-הכנסת ויעיין בה קצת דרך לימוד, שאז אינו נראה כל כך כהכנה (שערי תשובה, תרצג). וכן יש להיזהר בשאר ההכנות לפורים, שלא לעשותן בעצם יום השבת.
- (3) **סעודה שלישית** – יש לסיים סעודה שלישית לפני הלילה. ואם האריך בסעודה שלישית, וכבר נכנס יום פורים, אינו אומר "ועל הניסים" בברכת המזון (ע"י מ"ב ס"ט קפח ותכד, ב).

(4) **סדר התפילה וחבדלה** – בתפילת ערבית במוצאי שבת אומרים "ועל הניסים" [כדלהלן בסעיף יד], ואחר העמידה יאמרו חצי קדיש, שובה ה' עד מתי, ויהי נועם וכו', יושב בסתר וכו', עד ואתה קדוש (ש"ע תרצג, א), ואחר כך יברכו ברכת "בורא מאורי האש" בלבד לפני קריאת המגילה, כדי שלא יהנו מהנר במוצאי שבת קודם שיברכו עליו. (ובהבדלה שלאחר התפילה ישיטו ברכת "בורא מאורי האש". וכן כשחוזר האיש להבדיל בביתו להוציא את הנשים ידי חובה, נכון שהנשים בעצמן תברכנה "מאורי האש". ואם אינן יודעות, רשאי האיש לחזור ולברך מאורי האש להוציאן ידי חובה).

אם לא בירכו "בורא מאורי האש" קודם קריאת המגילה, ונזכרו באמצע הקריאה, יפסיקו בין הפרקים או בין פרשה לפרשה ויברכו בורא מאורי האש, ואחר כך ימשיכו את קריאת המגילה (ואם לא עשו כן, יברכו בורא מאורי האש בהבדלה כמו בכל מוצ"ש) (חזו"ע קו וסז). [ומנהג האשכנזים לעשות את כל ההבדלה כולל ברכת מאורי האש לאחר קריאת המגילה (ע"י רמ"א שם; נס"ג כח, ח)]. – ולאחר מכן מסיימים ואתה קדוש, קדיש "תתקבל", שיר למעלות, עלינו לשבח.

(5) **סעודה רביעית** – צריך להרבות קצת בסעודה רביעית לכבוד פורים (מ"ב תרצג, ג).

יג. ביגוד – בפורים לובשים בגדי שבת או יום-טוב (רמ"א תרצה, ב; בא"ח תצוה, כב; מ"ב שם, ג), ולא ילבש בגדי חול, כי גדול היום לאדונינו (בן איש חי שם, וע"י מל"ח לא, ח"ב).

יד. "ועל הניסים" – ההל מתפילת ערבית אומרים "ועל הניסים" (ש"ע תרצג, ב), אף על פי שעדיין לא קראו את המגילה (ב"י שם). ואם שכח ולא אמר, כל זמן שלא חתם ברוך אתה ה' של ברכת "הטוב שמך" וכו' - חוזר (ואומר: "מודים אנחנו לך על הניסים" וכו' "ועל כולם" וכו') (חזו"ע תנוכה קפט), אבל אם הזכיר שם ה' - אינו חוזר (רמ"א שם וע"פ ש"ע תרפב, א) (ולא יאמר: "למדני חוקיך", אלא בסוף "אלוקי נצור" יאמר: מודים אנחנו לך על הניסים וכו' עד ונודה לשמך הגדול סלה, יהיו לרצון וכו', עושה שלום וכו') (טצ). – ויזהר מאוד שלא ישכח לאומרו (מורה באצבע ט, שא), והעצה לכך היא שיתפלל מתוך סידור (מל"ח כז, סז).

טו. מעלת חיים/מחלוקת – מעלת יום פורים גדולה עד מאוד, ואמרו בזוהר הקדוש שפורים נקרא על שם יום-הכיפורים שהוא כמו פורים (תיקוני זוהר, תיקון כא נ:). ולכן יתלהב לב האדם ויקבל עליו עול התורה והמצוות, ויקנה לו לב חדש לעבודת ה' (ספר קדושת לוי, קדושת לפורים, סוף קדושה ראשונה ד"ה ומענה). – ויזהר הרבה שלא תהיה מחלוקת בביתו כלל, לא בליל פורים ולא ביום פורים. ואם ארע איזה דבר, יסבול הרבה ויעביר על מידותיו יותר משאר ימות השנה (מל"ח לא, ק"ב).

טז. לימוד תורה – חיוב לימוד תורה קיים גם בפורים, ולא יעביר את כל היום הקדוש בסעודה ומסיבות. וזכותו גדולה יותר, מכיון שמעטים הם הלומדים. ומקרוב נתפשט לימוד "אבות ובנים" במקומות רבים, ואשריהם ישראל. כמו כן טוב לקרוא תהילים ביום זה (מל"ח לא, ט).

יז. השגחה על חילדים – חובה מוטלת על ההורים להשגיח על ילדיהם לבל ישוטטו ברחובות בפורים ללא השגחה, כי סכנה רוחנית גדולה אורבת להם שם, ואצל רבים מבני הנוער חלה התדרדרות במצבם הרוחני ששורשה החל בפורים (ע"י מורה באצבע ט, שה ושה; קמח סולת סעיף קכ; מל"ח לא, מב ולו).

יח. לבישת בגדי אשה/גרימת צער – אסור לאיש ללבוש בגדי אשה אפילו כתחפושת (ואפילו פריט אחד), וכן אסור לאשה ללבוש בגדי איש (קצט). וכבר נגרמו מכשולים רבים כתוצאה מכך (נסן ליאיר ס"ט יב). ואף לילדים קטנים אין להלביש כן (יחזו דעת ה, ט).

כמו כן, אסור לצער או לבזות שום יהודי, בפרט אם הוא תלמיד חכם (דא), כי לא הותר לעבור על שום איסור שבביל שמחת פורים. ונאמר (תהילים ב, יא): "עֲבֹדוּ אֶת ה' בְּיָרָאָה וְגִילוּ בְרַעְדָּה", ודרשו חז"ל (ברכות ל, יומא ד): במקום גילה שם תהא רעדה.

יט. עשיית מלאכה – כיום המנהג בכל מקום שלא לעשות מלאכה ביום פורים (לפרזים ביום י"ד, ולמוקפים ביום ט"ו (ש"ע תרצב, ב), והעושה מלאכה אינו רואה בה סימן ברכה (ש"ע ורמ"א שם, א), אבל בלילה מותר (קצ"ה). ומעיקר הדין מותר להסתחר בפורים (מ"ב שם, ג), אך טוב להחמיר (קצ"ה). וכל מלאכה שמותר לעשותה בחול המועד (כגון דבר האבד, צרכי רבים וכיו"ב), מותר לעשותה בפורים (קצ"ה). וכן מותר לעשות אפילו מלאכות גמורות לצורך פורים (רמ"א שם, ובלבד שלא יתבטל משמחת פורים. ומותר להתגלח לצורך היום, אם לא התגלח מקודם (קצ"ה).

כ. אָבֵל – האבל בימי השבעה, אינו נוהג בפורים דיני אבילות בפרהסיא (לא ב"ד ולא בט"ו אדר), בין בלילה בין ביום, אבל נוהג אבילות בדברים שבצינעא כמו בשבת (ש"ע י"ד תא, ז; רמ"א אר"ח תרצב, ד), וחייב בקריאת מגילה, משלוח מנות ומתנות לאביונים, שהרי האבל חייב בכל מצוות התורה (ש"ע ורמ"א שם ד-ו ומ"ב סו ויז), אך טוב שלא ירבה במשלוחים, וגם כשולח ישלח מאכלים רגילים ולא מיני מתיקה (מ"ב שם, יט). – והספרדים נוהגים לשלוח מנות לאבל (אך לא ישלחו מיני מתיקה (דרך החיים קצ"ה, ג). [ומנהג האשכנזים שלא לשלוח מנות לאבל כל י"ב חודש על אביו ואימו (רמ"א שם, ו), ובל' יום על שאר קרובים (מ"ב שם, כ), אם לא שהוא רבו או עני, או לבן זוגו של האבל (קפ"ו קצ"ה)].

קריאת המגילה

כא. אכילה קודם הקריאה – אסור לאכול קודם קריאת המגילה, ואין חילוק בזה בין קריאת המגילה של לילה לקריאת המגילה של יום (רמ"א תרצב, ד). ולכן תזהרנה הנשים שלא לאכול ביום פורים עד שתשמענה את המגילה. ומכל מקום מותר לטעום פירות קודם הקריאה, וכן פת או עוגה (פחות מ-54 גרם), ולשתות תה או קפה. והמחמיר שלא לטעום כלום, תבוא עליו ברכה. – ובכל אופן, אם ביקש מאדם שיזכירהו לקרוא את המגילה, מותר באכילה (צ"ה) [ובערי הפרזות, כל ההיתר הוא רק לאחר שעשו הבדלה].

כב. חיוב הקריאה – הכל חייבים לקרוא בפורים את המגילה פעמיים, בליל פורים וביום פורים. והקריאה של הלילה, זמנה כל הלילה; ושל יום, זמנה כל היום (ש"ע תרפז, א). ואין חובה שכל אחד יקראנה בעצמו, אלא אפילו אם שומעה מפי הקורא, יוצא ידי חובה, ובלבד שישמענה מאדם שחייב בקריאתה (ש"ע תרפז, ב). וצריך שיכוין הקורא להוציא ידי חובה את השומע, וכן השומע יתכוין לצאת ידי חובה (ש"ע תרצ, ד).

וקריאת המגילה של היום היא העיקרית (תוס' מגילה ד סע"א) וחמורה יותר משל הלילה (שע"ת ר"ס תרפז; שעה"צ תרצב, כז; נ), ולא כמנהג אותם אנשים שבאים לקריאת המגילה רק בלילה, ואינם באים לקריאה ביום.

כג. נשים – גם הנשים חייבות בקריאת המגילה (ש"ע תרפז, א), מפני שאף הן היו בנס פורים (מגילה ד, ד), וכמובן שבכללן גם בנות שהגיעו לגיל י"ב שנים (קיצו"ש קמא, ז וע"י ח"א קנה, סוף אות יא). ואם האשה אינה יכולה לבוא לבית-הכנסת לשמוע מקרא מגילה, חייבת לשמוע הקריאה מתוך מגילה כשרה מפי אדם הבקי בקריאתה (ואף על פי שכבר יצא האיש ידי חובתו בקריאה שבבית-הכנסת, חוזר ומברך את כל הברכות וקורא המגילה להוציא את הנשים ידי חובתן (ש"ע תרצב, ג). ועיין בסעיף כה). – ובמקומות רבים נוהגים, שלאחר שהאנשים שבים לביתם, מארגנים קריאה נפרדת בבית-הכנסת עבור הנשים, והוא מנהג טוב ונכון.

כד. קטנים – מחנכים את הקטנים לשמוע מקרא מגילה (ש"ע תרפז, א וז), ואולם ילדים קטנים שלא הגיעו לגיל חינוך, אין להביאם לבית-הכנסת, מפני שהם מבלבלים את הציבור (מ"ב שם, יח; צ"ח, ג; קכ"ד, כח). ואף בילדים שהגיעו לגיל חינוך, צריך האב להשיג עליהם שישמעו את הקריאה, וכשיגיע הקורא ל"המך" רשאי הקטן להכות (בנחת), אבל לא שעיקר הבאת הקטן תהיה על מנת להכות ולהרעיש (מ"ב שם, יח).

כה. ברכות חמגילה – הקורא את המגילה מברך לפניו שלוש ברכות: א) אשר קידשנו במצוותיו וציונו על מקרא מגילה. ב) שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. ג) שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. – ובקריאת היום אינו חוזר ומברך שהחיינו (ש"ע תרצב, א) [ולמנהג האשכנזים מברכים "שהחיינו" גם ביום (רמ"א שם)]. והשומעים היוצאים ידי חובה בקריאה יענו "אמן" (אך לא "ברוך הוא וברוך שמו"). – בסיום קריאת המגילה מברכים ברכת "הרב את ריבנו" וכו', ומברכים אותה רק כאשר קורא לציבור של עשרה (אפילו נשים) (רמ"א שם, א; צ).

כו. מנהג החכאות/נפצים – כשמרעישים באמירת "המך", על הקורא להמתין עד שיעבור הרעש, ולחזור ולקרוא את המילה (ע"ס). ובמקומות רבים נוהגים להכות רק בשם "המך" הראשון והאחרון [במקום 54 פעמים (כמנין ד"ן) שמוזכר "המך"], וכן ראוי לנהוג (ע"י בן איש חי תצוה, י).

וכבר התרעו גדולי הרבנים על המנהג החמור של שימוש באקדחים ונפצים למיניהם, שיש בכך חילול וזלזול בכבוד בית-הכנסת שהוא מקום השראת השכינה (ולפעמים גורמים גם להשחתת הריהוט), וגורמים בהלה ומחנק לציבור, מלבד מה שמפריעים למהלך הקריאה, ועל הרבנים וגבאי בית-הכנסת לעמוד על המשמר בזה (סב).

ואף מחוץ לכותלי בית-הכנסת אסור להשתמש בנפצים למיניהם, לפי שגורמים לבהלה גדולה ולסיכונים, והמפחיד את חברו מביא על עצמו יסורים (כה"ח י"ד קטז, קצ"ה), ואם חלה חייב בדיני שמים (ש"ע ח"י"מ תכ, לב), ואף ארעו אסונות כתוצאה מכך (וע"י שבת סג; ב"ק ג"ג), ומצוה למסור את הסוחרים בהם למשטרה (ע"י רמ"א ח"י"מ שפח, יב; תכה, א; הגר"ש וואזנר והגר"נ קרליק, שליט"א). ואשרי ההורים המחנכים את ילדיהם בדרך ישרה.

כז. שמיעה מרדיו/טלפון – השומע מקרא מגילה ברדיו, אפילו בשידור חי, אינו יוצא ידי חובה, כיון שאינו שומע את קול הקורא, אלא קול הנקלט על ידי זרם חשמלי באמצעות ממברנא (יחזה דעת ג, נד; נז), והוא הדין שאין יוצאים בשמיעתה דרך טלפון ובכל אמצעי תקשורת אחר.

כח. כוונת זקדוק בקריאה – הקורא יעורר תשומת לב הקהל לכיון לצאת ידי חובת מקרא מגילה, וגם הוא יכוין להוציאם ידי חובה, לפי שמצוות צריכות כוונה (ש"ע תרצ, יד; ס, ד). – כמו כן ידקדק הקורא לבטאות היטב כל מילה כדי שהציבור ישמעו ויצאו ידי חובת הקריאה, ולא יחסירו לשמוע אפילו מילה אחת, למרות שאינה משנה את ענין הקריאה (בא"ח תצוה, ו; עח).

בקריאת המגילה ישנם זקדוקים רבים, ומי שלא שקד ללומדם היטב, לא ידעם, ואינו מוציא את הרבים ידי חובה אף בדיעבד. ועל רב בית-הכנסת מוטלת החובה לבחור קורא שבקי היטב בטיב הקריאה וטעמיה, ולא להסתפק בקורא שיש לו קול חזק ונעים (ע"י שע"ת ר"ס תרצ; מ"ב תרצא, כה) (וקיימים כיום ספרי עזר המלמדים לקריאה נכונה, כגון: ספר סנסן ליאיר, תיקון קוראים איש מצליח, מגילת אסתר בהוצאת "סימנים" (בליווי קלטת), עוד יוסף חי).

כט. הפסק בקריאה – אין לדבר בשעת קריאת המגילה (ש"ע תרצב, ב) עד לאחר הברכה האחרונה. ואם השומע את הקריאה החסיר אפילו מילה אחת בעוד שהקורא המשיך בקריאתו, לא יצא, וצריך לחזור ולקרוא מאותו פסוק ואילך (מ"ב שם, ט; 9).

ל. מי שאוחז בידו מגילה שאינה כשרה (כגון המגילות המודפסות בחומשים וכדומה), יזהר שלא יקרא בפיו יחד עם הקורא, אלא ישמע בשתיקה (ש"ע תרצ, ד), ואם החסיר לשמוע איזו מילה, יכול לקוראה במהירות אפילו מהמגילה שבדפוס עד שיגיע למקום הקריאה שאליו הגיע הקורא, וישתלב בשמיעת המגילה מכאן ואילך (ע"ט).

מתנות לאביונים

לא. מצוה לתת שתי מתנות לשני אביונים ביום פורים (לאחר קריאת המגילה, ולא בלילה (קט"ט)), דהיינו מתנה אחת לכל אביון (ש"ע תרצד, א). ויוצאים ידי חובה בין בנתינת מעות, בין בתבשיל, או דבר מאכל אחר (רמב"ם מגילה ב, טז), אבל לא בנתינת בגדים וכדומה (קט"ט). ואף שמעיקר הדין די בנתינת פרוטה אחת לכל אביון, טוב ונכון לנהוג בעין יפה במצוה יקרה זו, ולהחשיב שיעור מתנה לאביון כשיעור (או שווי) סעודה של פת במשקל שלוש ביצים (162 גרם) (רס"ו). וכל המוסיף - מוסיפים לו מן השמים. והנותן צ'ק לאביון (באופן שרגילים לכבדו בחנויות), יוצא ידי חובתו (ק"ט). ואין מדקדקים במעות פורים (לברר אם המקבל הוא רמאי), אלא כל הפושט ידו ליטול נותנים לו (ש"ע תרצד, ג).

לב. ריבוי במתנות – כתב רבינו הרמב"ם (מגילה ב, י"ז): מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים, יותר מאשר להרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר (ישעיה נז, טו): "לְהַחֲיֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַחֲיֹת לֵב נְדָפְאִים". עכ"ל. – וראוי שניתן דברים אלו על ליבנו, כי כיום אנשים משקיעים סכומי כסף גדולים בתחפושות, במשלוחי מנות ובסעודה, ואילו למתנות לאביונים נותנים כמה שקלים בלבד.

לג. הנותן כסף לגבאי צדקה על מנת שיחלק לעניים ביום פורים, יוצא ידי חובת מתנות לאביונים, אף על פי שאין העני יודע מי נתן לו המעות (קט"ב). ובמקום שאין עניים, יכול לעכב את הכסף אצלו ויתנו במקום שירצה (ש"ע תרצד, ד) או עד שיבואו עניים (ח"י אדם קנה, כח). ומכל מקום בודאי שיש להתאמץ בימים שלפני פורים לתת את המעות לרב או גבאי על מנת שיחלקם בפורים, ולא יחמיץ לקיים מצוה זו בזמנה.

משלוח מנות

לד. חייב אדם לשלוח לחבירו שתי מנות ביום פורים (ולא בלילה (רמ"א תרצה, ד)), דהיינו שני מיני אוכלים, וכמו שנאמר במגילת אסתר (ט, כב): "וּמְשַׁלְּחֵי מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ", לפי שעל ידי כך האדם מראה את רגשי חיבתו לחבירו, ומתרבה השלום בישראל. וכמו כן ישנם אנשים עניים שמתביישים לקבל צדקה כדי לקיים מצות סעודת פורים במאכל ומשתה, מה שאין כן כששלוח להם משלוח מנות דרך כבוד. וכל המרבה לשלוח מנות הרי זה משובח (ש"ע שם; ק"ד). ואפשר לשולחו אפילו ע"י ילד קטן (קמ"ג).

לה. נשים/קטנים – גם האשה חייבת במשלוח מנות, ותשלוח לרעותה (ולא לאיש. וכן להיפך). ואשה נשואה אינה יוצאת במשלוח מנות של בעלה (רמ"א תרצה, ד ומ"ב שם). – והבנים והבנות שהגיעו לגיל מצוות, חייבים במשלוח מנות לחבריהם, וגם קטנים שהגיעו לגיל חינוך טוב לחנכם למצוה זו (קמ"ב).

לו. מהות המשלוח – המשלוח מנות צריך להיות מורכב משני מיני אוכלים (ש"ע תרצה, ד) שונים (קכ"ה) (וטוב שיהיה במשלוח שיעור סעודה (קכ"ט)). וגם משקה נחשב ל"מנה" (מ"ב שם, י"ט) (אך טוב להדר ולשלוח שני מיני "אוכלים" (קכ"ד)). אבל השולח לחבירו מעות, ספרים, בגדים, סגירות וכדומה, אינו יוצא ידי חובה, כי צריך לשלוח דוקא מנות של מאכל ומשתה (מ"ב שם וחז"ע ק"ב). ומכל מקום, כל

ששלח משלוח מנות אחד כהלכה, אין צריך להיזהר בכל הפרטים הנ"ל כששלוח ליתר חבירו, כי שאר המשלוחים הם להידור מצוה (קל"ג). וראוי להיזהר שיהיו המנות לפי ערך הנותן, כדי להראות חיבה ורעות למקבל. ואם המקבל עשיר, טוב שיהיו גם לפי ערך המקבל (קכ"ט).

סעודת פורים

לא. סעודת פורים – סעודת פורים זמנה ביום, שנאמר (אסתר ט, כב): "לְעֵשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מְשֻׁתָּה וְשִׂמְחָה" (וטוב שיעד רק לאחר שקיים מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים. אבל לטעום מעט לפני כן מותר ואין בכך כלום (קל"ה)). ואם עשאה בלילה, לא יצא ידי חובה (ש"ע תרצה, א) (ומכל מקום גם בליל פורים ישמח וירבה קצת בסעודה (רמ"א שם)). ויוצאים ידי חובה בסעודה אחת, ומצוה להרבות בסעודת פורים (רמ"א שם). ונוהגים לעשות הסעודה לאחר שהתפללו מנחה, וטוב לעסוק מעט בתורה לפני כן (רמ"א שם, ב).

יאכל בסעודה בשר (ויש להדר אחר בשר בהמה, כי יש אומרים שאין יוצאים ידי חובה בבשר עוף ודגים, שאין שמחה אלא בבשר בהמה) (קע"ה), ויתקן סעודה נאה כפי אשר תשיג ידו (רמב"ם מגילה ב, טו). ולכתחילה צריך לאכול לחם (קע"ג). ואף הנשים חייבות בסעודת פורים (קע"ח). ומצוה לשמח הילדים הקטנים במיני מתיקה ומעדנים (קפ"ה). [והאבל על אב ואם בתוך י"ב חודש, יכול להשתתף בסעודת פורים, אף על פי שנערכת מחוץ לביתו, בתנאי שאין שם כלי גנינה (ק"ט)].

לב. הנחגת הסעודה – יהיה מיסב בסעודה שש ומשיש לאחרים, ויספר תוקף הנס לבני ביתו (מורה באצבע ט, שו), וישיר שירי קודש בקול רינה להודות לקב"ה על כל הטוב אשר גמלנו.

לג. שיכרות – שותה יין עד שישתכר, וירדם בשיכרות (רמב"ם מגילה ב, טו; וע"י ש"ע תרצה, ב; קע"ה), ולכל הפחות ישתה יין יותר מהרגלו (רמ"א שם; ח"י אדם קנה, ל). והנשים ישתו רק מעט יין (קע"ח) ואסור להן להשתכר (שבט הלוי ח"י ית, ב).

והיודע בעצמו שמחמת השתיה ילזול באיזו מצוה מן המצוות, כגון שימנע מנטילת ידים, ברכה, ברכת המזון או שלא יתפלל מנחה או ערבית או שינהג קלות ראש, ידבר דברי נבִלָה ושתות, יצער את הבריות או יגרום להם נזק – מוטב לו שלא ישתכר, שהרי זו מצוה הבאה בעבירה, ולא לשמחה שכזו התכוונו חז"ל, וכל מעשיו יהיו לשם שמים (ח"י אדם שם; ק"ט).

מ. "ועל הנסים" – מזכירים "ועל הנסים" בברכת המזון בברכת הארץ (ש"ע תרצה, ג). ואם שכח ונזכר אחר שחתם ברוך אתה ה' של ברכת "על הארץ ועל המזון" - אינו חוזר (רמ"א ק"פ, ד; מ"ב תרצה, טו) (ולא יאמר: "למדני חוקיך", אלא יאמר ב"הרחמן": הרחמן יעשה עימנו ניסים ונפלאות כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר וכו' (קפ"ב)). ואם האריך בסעודת פורים עד לאחר שנעשה לילה, אף על פי כן יאמר "ועל הנסים" בברכת המזון (ש"ע רמ"א שם).

ל לאור הביקוש הרב לעלון, ברצוננו להגדיל את ההפצה. כל המעוניין לתרום לזיכוי הרבים, יפנה לטל': 02-5324067, ותבוא עליו ברכה. ניתן להנציח שמות • נא לשמור על קדושת העלון • ניתן להשיג את העלון באינטרנט באתר המשרד לשרותי דת: www.dat.gov.il, ובאתר מאור לפסגה: www.maorlapisga.org

העלון מוקדש לרפואת זכריה בן שושנה ניוה, אביגיל רבקה בת שרה, דיקלה חנה בת אורנה, אלון בן אביגיל רבקה, חיה ברכה חפצני בת שמחה, שמעון בן גרעיה, מרינה בת דינה, מנחם בן אסתר, עמי עמית בן שני, רות בת ג'יה יהודית ואליהו בן חוזה. שושנה בת מלכה, מרים חיה בת מסעודה, נח בן חוזה, גרעיה בת חנה, אברהם בן חנה, דניאל בן חיה שפירא. להזדמנות שלמה עמאר בן סולטנה, נתנאל בן ברוך, חרשה חפצני, ילדיה, חתניה ונכדיה. יזוה חזן לאורטל בת תמר, ליאורה בת ברכה חיה, יעקב בן מרינה. זרע של קיימא לטליה בת גולדה ומיכאל בן רחל שרה. ולעילוי נשמת הרב מרדכי אליהו בן מול, נפתלי בן שמעה, משה שמואל בן אסתר, גבריאל בן חנה. נחום חפצני, ברוך, חביב, אריה, שמשון, יפתח וע"י, וכן אברהם, אפרם, דוד, חיים ואליהו למשפחת חפצני, שמעון בן שמחה, אסתר בת סעודה. מרים חייטבאשווילי, חביבה בת ניומה, משולם בן עבי, שלום בן סוליקה, ר' שמעון בן אי'ה, סעדה בת רחל, דוד בן אסתר, מרסדס בת תמר, מסעוד בן אונישה, ששון בן שרה, אביה יהושע בן רונית, ג'מילה בת טאוס, משה גרובער, ולדימיר אקסלרוד, חיים חז' מנחם בן בלנש, יהודה בן שרה, דוד בן דורית, אוריה בן מוכב, יצחק בן רחנה, משה חז' בן רינת, הרב חיים בן סעדה.